

Dom Polska

1939 nyarának végén a veszélyes önámításban ringatózó Európa még mindig reménykedett. Túl voltunk már Anschlusson és Müncheni Egyezményen, felépültek a koncentrációs táborok, éjjel-nappal termeltek a hadi-gyárak, s kelettől nyugatig mégis úgy hitték (úgy akarták hinni), hogy a „barna pestis“ nem fertőzheti meg az egész kontinenst, elkerülhető a vészes előjelekkel közeledő, immár második nagy világháború. Megnemtámadási paktumok és kompromisszumos, vagyis megalázó egyezmények sorával igyekeztek Európa államai elodázni az elodázhatatlant, megfélemezni a féktelenséget, ideig-óráig ellenálló gátakat állítani a gátlástalanság útjába.

Szeptember 1-én aztán — a második világháború nyitányaként — megindultak Hitler tankjai a szomszédos Lengyelország lerohanására. Romok, gettók, tömeges kivégzések jelezték a „dicsőséges had“ útját. Megkezdődött a „Drang nach Osten“-elmélet gyakorlati kivitelezése.

Az egyszerű lengyelek tízezrei menekültek hanyatthomlok a fasiszta rettentet elől. Előre, előre! — de merre? milyen irányban? melyik út vezet az idegen, ám mégis életet mentő hontalanságba? Ez túlköröződött a kimerült arcokon, a rettegve hátravetett pillantásokban, a nemsokára egy-egy darab kenyérért vagy csupor vízért kolduló tenyerek félszeg mozdulatában.

A történelemkönyvek megírták már azóta, hogy a lengyel nép életének egyik legválságosabb pillanatában hazánk baráti jobbot nyújtott a szomszédnak, s befogadta a hazájukat vesztett menekülőket. Tömegesen léptek át az ország északi határvidékén, s a véres pusztítás éveiben itt új otthonra lettek. A háború befejeztével pedig, amikor már visszatérhettek volna az új Lengyelországba, sokan úgy döntöttek, hogy ittmaradnak, azon a helyen, ahol új otthont, új munkahelyet, új barátokat szereztek maguknak.

Ekkor került Romániába egy kis négytagú varsói család: Stanislawa Sztufka, a lengyel hadsereg volt tisztjének özvegye, fiával, menyével és apró unokájával, az alig két éves Włodekkel. Ki tudná megmondani, hogy miért éppen Brassót, a hegyek közé ékelt régi várost választották ki letelepedési helyülknek: talán azért, mert itt valahogyan védettebbnek, biztonságosabbnak érezték életük további részét? vagy azért, mert ipari létesítményei munkát ígértek a fiatal mérnök-fiúnak? vagy éppen német nyelvtudásuk miatt úgy gondolták, hogy itt nem élnek majd a lakosságtól elszigetelten? Ki tudná ma már megállapítani, mi döntötte el abban a pillanatban elhatározásukat?

Teltek az évek. Lakást kaptak, a mérnök munkához jutott az egyik gyárban, s a kis Włodziu után még két kislány született: Irena és Anka. A fokozatosan növekvő jóléttel és családi megelégedettséggel együtt nőtt a honvágy érzése is. Chopin, Mickiewicz, Słowacki Lengyelországa oly távol került tő-

lük... Amíg aztán a helyi közigazgatási szervek jóváhagyták a Dom Polska tervét: olyan klubhelyiség berendezését idősebb Sztufkáné egyik nagy szobájában, ahol a brassói lengyelek hetenként egyszer összegyűlhetnek, hogy a tisztíozvegy halk Chopin-zongorajátéka közben a hazájukból érkezett könyveket, folyóiratokat közösen olvassák, a varsói rádió adásait hallgassák, ápolják anyanyelvi műveltségüket. Ezentúl minden csütörtökön délután hat óra tájt sűrűn nyílt a kis bolgárszegi ház kapuja, s a nagy ablakok tüllfüggönyein át kiszűrődtek az utca járókelői számára ismeretlen nyelvű-akcentusú mondatok, vagy pedig az annyira ismerős Impromptu dallamfoszlányai...

Az idő teltevel nőttek a gyermekek. Először Włodek került a brassói liceum elvégzése után a varsói egyetemre, majd az oktatásügyi minisztériumba, ahol a lengyel főiskolások külföldi kirándulásainak a szervezésével bízták meg. Ezután Irena iratkozott be a krakkói egyetemre, s jelenleg gyakorló orvos ugyanott. Anka az idén érettségizik, és szintén Lengyelországban akar tovább tanulni. A „harmadik nemzedék” tehát visszatér szülei és nagyszülei szülőföldjére.

A szülők? A nyugdíj előtt álló apa és az anya számára negyedfél év-tizedes ittlét után — saját véleményük szerint — aligha lenne kedvező a visszatérés. Megszokták az itteni életet, az embereket, a háromnyelvű várost, munkahelyüket, otthonukat. Esetleg ellátogatnak majd évente egyszer a fiatalokhoz — meg a gyarapodó számú unokákhoz. De véglegesen visszatérni? Nagyon nehéz lenne...

Az idős Sztufkáné pedig már örökre itt marad. Ő szerette talán leginkább a szűk brassói utcákat, különösen olyankor, amikor a korareggeli órákban hálóval a karján a régi piac felé indulva végighaladt a múltat idéző házsorok között. A nyolcvanhat éves lengyel asszony beteg szíve tavaly itt szűnt meg dobogni, ebben a romániai városban, ahol az ő szavai szerint „olyan szép a Fekete-templom német gótikája”, s ahol egy téli napon, az utolsó órában ágya mellett egy magyar asszony — Édesanyám állt.

Ritoók János

Szerb-horvát nyelvű művelődési élet Romániában

Kezdem egy emlékekkel. Amikor negyedszázaddal ezelőtt, 1948-ban néhányan (Bora Popović, Vladimir Čokov és magam) összeültünk, és az írószövetség temesvári szerb köre megalapításának lehetőségeit latolgattuk, még nem hittünk abban, hogy életképes vállalkozás lesz majd belőle. Mert próbálkozás volt azelőtt is, de mindegyik tiszavirág-életűnek bizonyult — miért volna hát ennek az irodalmi körnek az élettartama hosszabb?

Es ez az irodalmi kör — ma is fennáll és működik. Vladimir Čokov, a kör vezetője szerint itt igen gazdag tevékenység folyt az utóbbi években. Ugyancsak fejlődésről tanúskodik az a tény, hogy több helyen újabb irodalmi körök alakultak, így például Szentmártonban, a művelődési otthonban (Jovan Čolaković tanító vezeti) és Temesváron a középiskolások köre.